

SINKÓ ERVIN:

Confiteor . . .

(Folytatás)

A sztálini korszak egyik érdekessége, hogy a Nagy Tanítvány és tanítványai megukévá tették a kanti metafizika nézetét, mely szerint a »Radikalbőse«, a radikális gonosz létező kozmikus princípium. Vele szemben, mint Ahrimánnal szemben Ormuzd, a sztálini Szovjetunió képviseli nemcsak a szépnak, hanem az abszolút jónak is megtestesült definícióját s minden, ami a sztálini Szovjetunióval szemben, vagy ama bizonyos »hatalmas szárnyain« kívül áll, az többé-kevésbé a radikális gonosz megtestesülésének tekintendő.

A radikális gonosz egyik sajnálatos, rangsorban tudvalévően első, legsajnálatosabb emanációja a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság. Annyira első, hogy mint emlékezetes, még a nevét se vette szájára a szovjetek érzékenylelkű külügyminisztere, hanem ártatlan falusi kislány szűz szemérmével csak a »szörnyűséges ország« eufémisztikus kifejezést használta, mikor kénytelen volt olyan illetlen dologról szólni, mint amilyen ennek az országnak a megengedhetetlen és mégis letagadhatatlanul valóságos léte. A radikális gonosznak ez a szovjetuniói renaissance-a nagyjában és egészében a moszkvai perekkel kezdődött. A sztálini szocializmus szótárába akkor iktatták be az »emberarcú szörnyek« fogalmát az akkori államügyész érdeméből. A radikális gonosznak ez a sztálini szocialista dogmává avatása rendkívül termékenynek bizonyult s az államügyészek számára ékesszólási, a vádlottak számára pedig alázatosági lelkigyakorlatokra adott gazdag alkalmat a példaadó Szovjetunió mintájára — és rendeletére — Budapesten, Szófiában, Tiranában s holnap valószínűleg Prágában lefolytatott és lefolytatanó perekben.

A radikális gonosz princípiumát, a rossznak rosszért való buzgó szerelmét, mint vitathatatlan dogmát, már a békeharc alapvető ideológiájaként fogadta el a béke híveinek históriai jelentőségű varsói világkongresszusa is. A varsói világkongresszus, főleg azt domborította ki, hogy a radikális gonosz mennyire radikálisan gonosz, amikor kidomborította az angyalian békeszerető és angyalian önzetlen sztálini Szovjetunió szelíd jóságát, feltétlen békeszeretetét, élén a Népek Atyjával, kinek mint köztudomású, már Lenin is uralkodó jellemvonásaként említette a lojalitást és a gyöngédséget.

Előre is megengedve, hogy szerény és egyébként érdektelen személyem is annak a radikális gonosznak testté vált emanációja, eddigi vallomásaimat újjal kell tetézniem. Behunyva a szemem, mint aki várja,

hogy a következő pillanatban fejére zúdul és palacsintává lapítja elképzeltetlen súlyával mindaz a papír, melyen a béke híveinek ötszázegy-millió kétszázhuszonnégyezer harminchat aláírását gyűjtötték össze, kimondom: olvastam a béke hívei varsói világkongresszusának bulletin-jében a kínai delegáció tagjának, Li Te Chan Feng You Hsing asszony-nak a béke híveinek varsói világkongresszusán elmondott beszédét és sziklaköszívem tájékain a legkisebb ellágyulást sem tudtam felfedezni.

A beszéd első része bizonyos monotonióval pontosan úgy hat, mint az összes többi, e világkongresszuson elhangzott kétszázharmincyolc szónoklat. Ugyanazok a szavak, ugyanaz a szöveg. A lelkesedésről van szó, a nemzeti és valláskülönbségre való tekintet nélkül tomboló lelkesedésről, mellyel a békét védik. Ebben a beszédben is, mint az összes többi szónoklatokban a lelkesedés dominál, mind a szónoké, mind az országé, melyről ékesen szól. Egyáltalán, a szónoklatokat olvasva, az ember azt hihetné, hogy nem is olyan förtelmes ma ez a földgolyó, mint amilyen. Hiszen akármelyik országról beszélnek, milliós és tízmilliós, Kína esetében százmillió tömegek lelkesedéséről számol be a jelentés. Mintha a Föld népeinek semmi más dolga, se baja nem volna. Az egész földgolyó vallás és fajkülönbség, nemzeti és osztálykülönbség nélkül általános lelkesedésben úszik. Mintha nem egy háború szörnyű veszedelmével, hanem már a paradicsom kapujával állnánk szemben. Íme e boldog jelentés első része. Belőle megtudjuk, mit csinált Kína népe az utolsó hat hónap alatt.

»Kína népe az utolsó hat hónap alatt nemzeti méretű lelkesedéssel szállt síkra a stockholmi felhívás aláírásáért. Férfiak és nők, öregek és fiatalok, nemzeti és vallási különbség nélkül önként írták alá a stockholmi Békefelhívást. Az aláírások száma meghaladja a kétszázhuszónhárom millió ötszázézetet, melynek egy harmadát nők jegyezték. Ez teljességgel kifejezi a mi elszántságunkat és akaratumkat, hogy megvédjük a békét. Minden aláírás egy óhajt jelent, amely az egész világ békeszerető emberei szívével egy útemre dobog.«

Ha az utolsó mondat stilisztikailag nem egészen világos, nem a fordítás hibája, hanem talán inkább következménye annak a békéért való lelkesedésnek, a lelkesedés egy olyan fokának, mely fölmenti a szónokot nemcsak a stilisztika, hanem általában a közönséges hétköznapi logika szabályai alól is. Annál világosabb azonban a beszéd befejező része, mely — pars pro toto — egy kis részleten keresztül az egész kínai nép lelkes lelkiállapotát világítja meg.

»Pekingben két asszony, mind a kettő ötven évnél idősebb, névszerint Kao Yui Chuan és Chang Yang, a múlt év augusztusának elején, mikor kitört a koreai háború, fehér szövetből két galambot vágott ki. Rávarrták a kabátjukra és ezekre a kabátokra még szalagot is erősítettek a következő felírással: »Védjétek meg a tartós világbékét« és »Szálljatok szembe az imperialista támadó háborúval«. Egyik kezükben könyvvel, melybe az aláírásokat gyűjtötték, a másikban tollal és egy üveg tintával járták az utcákat és mellékutcákat hajnaltól estélig, kérve a járókelőket és a házak lakóit, hogy írják alá a Felhívást. Gyakran még az evésre se szántak időt és általában alig pihentek. Hét nap alatt sikerült nyolcezer hétszáz aláírást gyűjteniök.«

Az eleve elrendeltség útjai kiszámíthatatlanok. Ki tudja nem jut-e el ez az írás Li Te Chan Feng You Hsing asszonyhoz? Éppen ezért minden sajnálatos félreértés elkerülendő, ezennel biztosítom őt őszinte tisztele-

temről, őt, aki oly plasztikusan felelt arra a feltett kérdésre, hogy mit csinált Kína népe az utolsó hat hónap alatt:

»Kína népe az utolsó hat hónap alatt nemzeti méretű lelkesedéssel szállt síkra...«

Miért szállt síkra?

»Síkra szállt a stockholmi felhívás aláírásáért.«

Nem lenne szíves közölni a síkraszállás eredményét?

De igen, mint fentebb látható, Li Te Chan [Feng You Hsing asszony előzőekén és exaktan közli a kínai nép síkraszállásának eredményét:

»Az aláírások száma meghaladja a kétszázhuszonhárom millió ötszázszázat.«

Ez aztán olyan aratás, amilyent az autogramm-gyűjtők egész generációja sárga kínaiaknál sárgább irigységgel vehet csak tudomásul. Ez a szám valóban bámulatos eredménye a síkraszállásnak is, a lelkesedésnek is. Illetőleg bámulatos volna, ha a lelkesedés e lelkesítő eredményét maga a szónoknál meg nem világitaná a lelkesedésnek olyan lelkesítő példáival, mint amilyenek a fent nevezett Kao Yui Chuan és Chang Yang asszonyok, akik odáig mentek buzgó autogramm-gyűjtő békehevéületükben, hogy »még az evésre se szántak időt és általában alig pihentek.«

Ezt a két asszonyt is biztosítani óhajtom arról az őszinte tiszteletéről, melyre joggal tart igényt minden nemes szándék. E három ismeretlen nő iránti őszinte tisztelem kifejezése mellett azonban be kell vallanom, hogy kétszázhuszonhárom millió ötszázszázat autogramm összegyűjtésénél is külön eredménynek tekinteném, ha megakadályoztak volna egyetlen egy aláírást — t. i. azt az egyet, amelynek következtében eddig néhány száz ezer kínainak csöppet se lelkesítő szétmarcangolt, holtteste borítja Korea népének csöppet se lelkesítő, valóban pokoli temetőjét. Nem értem a béke híveit, akik az egész kongresszus ideje alatt — s ez nagy szó, mert naponta tizenöt óra hosszat tartottak a szónoklatok — szakadatlanul és frenetikusán lelkesedtek azért, ami Koreában történik. De az még nem volna baj, hogy én nem értem őket. A baj az, hogy a koreaiak egész bizonnyal épp oly kevésbé osztják lelkesedésüket. Be kell vallanom azt is, hogyha történetesen a fáradhatatlan autogramm-gyűjtő kínai nők repülőgépre ülnének és ejtőernyő segítségével leereszkednének például Zágrábban a köztársaságról elnevezett terre s egyik kezükben a könyvvel, melybe az aláírásokat gyűjtik, a másikban tollal és tintásüveggel elémtoppanva felszólítanak, hogy gyarapítsam szerény autogrammmal a kínai nép körében eddig gyűjtött kétszázhuszonhárom millió ötszázszázat aláírást — én bizony a lehető legudvariasabb formák között megkérdezném a hölgyeket, hogy felnőtt létükre nem restellik-e ilyen haszontalan sporttal tölteni napjaikat. A lehető legudvariasabb formák közt, de bizony szemükre vetném, hogy hajnaltól estéig az utcán kószálnak, holott az évtizedes polgárháborútól elpusztított Kínában bizonyára található a sürgősebb és hasznosabb tennivalót. Minden esetre hasznosabb volna, ha legalább is nem hanyagolnák el oly mértékben házuk tájának gondját, mint ahogy azt róluk a kínai delegáció fent említett tiszteletreméltó és hosszúnevű szónoknője állította.

A lehető legudvariasabb formák közt minden esetre kénytelen volnék megtagadni, hogy én is aláírjam az úgynevezett békeívet. Miért volnék kénytelen? Ugyanabból az okból, amiért kártékonyak és veszedelmesnek tartom a szenteltvízzel való gyógyítás propagálását. Nem a szenteltvíz árt, hanem az a tévhit, hogy lehet szenteltvízzel beteget gyógyítani. De nemcsak ebből az okból tagadnám meg, hogy aláírjam. Ha egy várost, országot vagy világrészt kolera vagy pestis fenyegetne, sza-

bad volna-e a lakosságot abban a hitben ringatnom, hogy lelkes aláírások mágikus jeleinek asztronómikus méretekben való halmozásával útját állhatják a veszedelemnek? Nem volna-e épp ellenkezőleg kötelesség mindent elkövetni a veszély okainak a tudomány mai állásának megfelelő kivizsgálására és a tudomány mai állásának megfelelő konkrét rendszabályok alkalmazásával megkísérelni a veszély elhárítását?

Aláírások millióit és százmillióit gyűjteni a kolera és pestis ellen, újabb millió és százmillió aláírás megszerzése céljából hónapokon keresztül »síkraszállni«, kongresszust és szónoklatokat tartani — szónoklatokat, melyeket egyidőben kilenc nyelvre fordítanak le — és ezt »harcnak« nevezni a kolera és pestis leküzdésére — ez valóban páratlanul impozáns, t. i. méreteit tekintve páratlanul impozáns kísérlet, hogy a földi planéta agyvelővel megáldott lakóit a látszólagos tevékenység megafónok által felfokozott lármájával az általános és teljes szellemi idiotizmus édes állapotába ringassák bele.

III.

»Eddig a pokol az ő mérgét cseppenként okádta; ma a tévelygésnek és káromlásnak egész zuhatagával nem kevesebbet akar, mint maga alá temetni a Hitet, a Vallást, az erényeket, az engedelmességet, a Törvényeket és az értelmet.«

Nem, e felháborodástól nemesen remegő, e legnemesebb iszonyattól elfülő, e felülmúlhatatlanul nemes indulattal, borzadálytól hajmerezedtő, égrekiáltó szavak nem a remekelő Visinszki valamelyik vádbeszédéből valók — nem is a »Tartós békéért és népi demokráciáért« című nagytekintélyű tudományos folyóirat a szocialista Jugoszláviáról szóló valamelyik vezércikkéből — nem is a béke hívei varsói világkongresszusának valamely Jugoszláviával foglalkozó békés felszólalójának egyik békeszerető szónoklatából. Amiből nem következik, hogy Jugoszláviáról szólván, szorul-szóra nem szólhatna így a moszkvai ékesszólás valamelyik felkent papja is. Történetesen azonban a fenti idézet Mantauban boldogult püspökének tollát dicséri, ki majdnem kétszáz év előtt (pontosan 1752-ben) a francia encyklopedistákra alkalmazta ezeket a képzeletgazdag metaphorákat, perszonifikációkat és allegoriákat, melyek Visinszki a kitűnő stiliszta és a varsói kongresszus szónoki megnyilvánulásaiiban szintén bőségesen előfordulnak.

A rothadt kozmopolitizmus elleni harc, illetve a prioritás dicsősége, ez utóbbi években oly szellemes légtornamutatványokra inspirálta az élenjáró szovjet történészeket, hogy bebizonyították, hogy a puskaportól egész a drótnélküli táviróig, sőt a gyorslábú Achillestől egész Joszip Viszárionovics Sztálinig, mindenjót a nagy-orosz nemzeti génusz ajándékozott a hálátlanul feledékeny világnak. A prioritás dicsőségére ugyanez esetben nem tarthat igényt a nagy-orosz nemzeti génusz, sőt természetesen még Mantauban boldogult püspöke sem, mert mióta a földön táltsók, mágusok, főpapok és zsarnokok vannak, érzékeny orruk a kételkedőkben és hitetlenekben, az eretnekekben és lázadókbán mindig a pokol legkénesebb kénzagát szimatolja. Ha azonban az önmaga tömjénezésében, valamint az engedetlen lázadók dühöngő ócsárlásában s a mocskolódo átkozódásban élenjáró nagy-orosz nemzeti génusznak be is kell érnie az epigón szerepével, elvitathatatlanul megilleti a nagy kezdeményező címe abban a kísérletben, hogy az elprózaiesodott XX. században a keresztül-kasul prózai marxi-lenini tudományt a képekben és képletekben gazdag sztálini-visinszki-varsói mythológiai rendszerrel helyettesítse.

A béke híveinek varsói kongresszusa kísérlet, hogy ezt az új mythológiát a technika minden vívmányával és a legünnepélyesebb különöségei segítségével meghonosítsák az emberi agyvelők renitens tekervényeiben.¹⁾

A sztálini-visinszkii-stockholmi-varsói mythológia! Úgy vagyok vele, mint az a magyar pártköltő, aki, mikor nemrég visszaérkezett a Szovjetunióban tett utazásáról s a pesti pályaudvaron a magyar rádió-riporter megkérdezte a szocializmus, illetőleg az épülő kommunizmus birodalmában szerzett benyomásairól, azt felelte, hogy ott minden túl gyönyörű ahhoz, hogy prózában tudjon beszélni róla; versben, csakis és kizárólag versben tud majd beszámolni. Nekem azonban a magyar pártköltővel ellentétben, nem kell várnom az ihletre. Az ihlet helyettem is megszállva tartotta a varsói kongresszus résztvevőit, sőt még a hivatalos szovjet távirati ügynökség, a Tass alább idézendő tudósítóját is. Az én prózai lelkemnek elég belekapaszkodni az ő szent örületük szárnyaiba, hogy kibontakozzék előttem — s előtted, ó olvasóm — egész felségében az új mythológia.

Tehát: a nem-mythológikus, a prózai világban meglehetősen komplikált az élet, mind az egyes országok, mind az egyes emberek egymás közti viszonyát illetően. Nem tűnik túlzásnak, ha azt állítom, hogy a második világháború után egész sereg jelentős kellemetlenség, nélkülözés, veszedelem s igen konkrét természetű fájdalmak meglehetősen mennyiségben zúdultak az emberekre. Prózai alapon azt se lehetne letagadni, hogy még mindig meglehetősen sok vér folyik — emberontotta embervér — ezen a földön, meglehetősen kevés az ujjongásra való ok és hogy mintha még mindig késlekedne elfogadni az őt megillető helyet a közönséges szegény emberi ész az esztelen és pusztító erőszaknak, a vak ellentéteknek e díszharmonikus világában. Azt se lehetne józan ésszel kétségbevonni, hogy az emberiség ama bizonyos marxi értelemben vett igazi, emberi történetének kezdete még mindig várat magára, sőt, hogy egyelőre bizonyos nagyhatalmi tömbök egymással való szembenállása, e szegény földgolyónk és vele a mi szegény bőrünk nagyhatalmi érdek-szférák szerint való felosztása nyomasztó állapotot állandósít, úgyszólván permanens, háború előtti háborús állapotot.

Így fest nagyjában a mi életünk nem-mythológikus, prózai ábrázata. A mythológiai, a sztálini-visinszkii-stockholmi-varsói, az egész más! E mythológián belül nemcsak, hogy semmi se komplikált, hanem minden egyszerű, olyan egyszerű, mint aláírni a békeíveket. Minden kérdésre — a mythológiai világon belül — van egyszerű, biztos, teljes bizalmat érdemlő, tökéletesen megnyugtató, sőt tökéletesen boldogító megoldás: úgy

(1) A propos rothadt kozmopolizmus elleni harc... E harcban illetőleg a prioritás dicsőségének bizonyításában az élenjáró szovjet történelmi tudomány nem is élenjár, csak nyomában baktak az ezirányban úttörő német történetudományok. Könyv fekszik előttem, a nacionálszocialista Németországban jelent meg: „Da staunt die Welt“ (Amul a világ) a címe, szerzője Adolf Reitz, s a kiadó „Alemannen Verlag, Stuttgart, 1940“. Mindjárt az első oldalon megtudjuk: „Németország bebizonyította, hogy az egész világ a német géniuszból él és hogy a német alkotó erő úgy sugárik minden civilizált népre, mint soha ki nem avtó nap sugarai... „E szerény megállapítás után következik az ételektől kezdve a kémia, a technika és az orvostudomány sok zeréve: eredményeinek felsorolása, hogy a végén e mondatnak adjon helyet „E találmányok a maguk gazdagságában, a maguk legnagyobb részében úgy alapjukban, mint formáikban németek művei“. Ez után a nagy költőkről és a művészet áldásairól következik néhány poétikus gondolat, melynek konklúziója így hangzik: „Mindezt a német nép nem hitvány önzésből, hanem azért teremtetta, hogy e nagy német aratásban az egész világ részt ve essen. A német népek köszönheti az emberiség a civilizációnak és a kultúrának legnagyobb részét“. S minthogy Adolf Reitz tudományos történet, a könyv további részében e szerény állítást részletesen bebizonyítja, s hogy az olvasónak a fard ágót német nagylelkűséggel megtakarítsa, a könyv végén egy harmincoldalas rövid összefoglalás következik „Die Himmelsleiter deutscher Kraft“ címmel, melyben kronologikusan, kezdve Krisztus előtt a háromezredik évvel egész 1937-ig felvonultatja előtünk a jótétemények végtelen sorozatát, a kőkorszaktól egész Hitler Adolfig, hogy lássa a világ és amuljon, mit köszönhet a német nemzeti géniuszoknak.

hívják, hogy a Szovjetunió, az élenjáró Szovjetunió, az élenjáró, jóságos, bölcs, hatalmas, legyőzhetetlen, egyetlen és csalhatatlan békebajnokkal, a nagy és egyetlen Sztálinnal. Minden jóakarátú embernek csak egy a dolga, szorgalmasan aláírni és szorgalmasan aláírásokat gyűjteni, aláírásokkal megerősíteni a békét. Még pár száz millió aláírást gyűjteni s aztán majd egyszer mindezeket az aláírásokat különvonatszerelvények viszik Moszkva angyali kormányának, ahonnan az angyali Sztálin tanácsára és utasítása szerint az angyali Viszinszki az aláírásoknak ezzel a montblanci tömegével agyonnyomja az ördögi háború gyujtogatókat és megalapozza a tartós Békét.

Aki kételkednék benne, hogy ez az új mythológia valóban ily mértékben árasztja a Zsdánov tábornok-dicsérte optimisztikus derűt, olvassa csak el Ilja Ehrenburg beszédét, melyben szószerint ez áll:

»Meg fogjuk akadályozni a háború kitörését. Az ember mellének szegzett puská csövét el fogjuk rántani. Ebben egyek vagyunk — kommunisták és katolikusok, liberálisok és szocialisták, oroszok és amerikaiak, angolok és kínaiak.«

Ez már nem is a paradicsom küszöbe, hanem egyik sétányának a közepe. Vagy tessék elolvasni a legmegbízhatóbb és legmérvadóbb dokumentumot, azt, amely az egész varsói látványos operának mintegy nyitányát alkotja, magában foglalván a műnek minden variációkban visszatérő motívumát, t. i. a Szovjet Távirati Irodának, a Tass-nak lírikus jelentését a békebarátok második varsói világtalálkozásának megnyitására. A lengyel népről megtudjuk, hogy »szabadságszerető« és hogy »örömmel és büszkeséggel« fogadja »a világ minden részéről Varsóba sereglő delegátusok százait«.

De a Tass lírikus jelentése szerint nemcsak a lengyel nép vidám. Vidámak a delegátusok is, »akik megtöltik a termet és vidáman szorongatják egymás kezét«. Varsó város tanácsának elnöke — ugyancsak a Tass jelentése szerint — a kongresszushoz intézett üdvözlő beszédében megállapítja ugyan, hogy Koreában máris tart a háború. »A koreai nép városaira és falvaira már hullanak a bombák«.

Nem mythológiai, nem lírai, hanem csak közönséges prózai logika szerint ennél a megállapításnál meg kellene állni, meg kellene vizsgálni, kinek és kiknek érdekében hullnak ott a bombák és hogy konkrétan milyen rendszabályokkal lehetne az adott körülmények között a koreai népet mielőbb megmenteni a háború borzalmaitól. A mythológiai optimizmus azonban beéri az idiotikusan boldog, az idiotikusan hívő — vagy a Tass iroda jelentésének szótárával — a »rendíthetetlenül hívő« és »rendíthetetlen békeharcos« kijelentéssel: »A béke győzni fog a háború felett.«

Ez a mondat nem mythológiai, nem lírai, hanem prózai, logika szerint üres szavak értelmetlen halmaza, mert a feladat épp abban állna, hogy megteremtsük a béke feltételeit. Amíg nincsenek meg a béke feltételei, addig nincs meg a béke sem, mely legyőzhetné a háborút; ha pedig megvan már a béke, akkor nem kell neki legyőznie a háborút, hisz a béke azt jelenti, hogy nincs háború.

Amde a kongresszus nem prózai lelkek találkozása. A kongresszus a lelkes lelkek leglelkesebb, állandóan a békéért való lelkesedés mámorában úszó népek delegátusainak leglelkesebb összejövetele.

Ha valaki nem kimélné a fáradságot és összeszámlálná, hogy a kongresszusi jegyzőkönyvben hányszor fordul elő »óriási lelkesedés és viharos ováció« ... kitétel. Ördögbe is, miért ez az óriási lelkesedés és viharzó ovációk? Ha van háborús veszély — aminthogy igenis van — ak-

kor a béke híveinek semmi okuk az ujjongásra. Ők azt mondják, hogy van háborús veszély, sőt a napirend, melyet Jean Lafitte az állandó bizottság tagja terjesztett elő s amit a kongresszus — óriási lelkesedéssel s egyhangúlag — elfogadott, kifejezetten »az egyre növekvő háborús veszélyről« szól.

Egyébként Jean Lafitte részéről kitűnő ötlet volt, hogy többek között külön bizottság megalakítását ajánlotta, mely tervezetet dolgozz ki a háborús propaganda betiltására. Nem kevésbé pártolandó és nemes az ő indítványára kiküldött külön bizottság feladata: »az országok közötti normális gazdasági kapcsolatok helyreállítása«.

Jean Lafitte még tovább megy. További bizottságot javasol, melynek feladata, hogy indítványt dolgozzon ki »az országok közötti normális kulturális kapcsolatok helyreállítására«.

Feltétlenül szép és nemes célok s feltétlenül helyesen tette a kongresszus, hogy helyeselt.

A baj nem is az indítványokban van. A baj épp ellenkezőleg abban van, hogy a kongresszus csak helyeselt, szépen, szívhezszólóan szóno-
kolva, óriási lelkesedéssel csak helyeselt, ahelyett, hogy lelkesedés nélkül, de annál komolyabban a meglévő sok bizottság mellé még egy egész kicsi, de annál fontosabb bizottságot is választott volna. Ez az egy bizottság csakugyan használható volt a békének. Ennek a bizottságnak egyik főfeladata abban állott volna, hogy a béke harcosainak ékesszólása ellen hathatós, szigorú rendszabályokat fogantasson a béke ügyének tényleges megvédése érdekében. Milyen címet kapott volna ez a bizottság? Lehetett volna a neve: »Háború ellenes deklamációk elleni bizottság.« Vagy valamivel hosszabban: »A szavak hamis poézise és a tettek keserű prózája között fennálló ellentmondások felderítésére kiküldött szigorúan prózai bizottság.« De nem lett volna célszerűtlen egész egyszerűen s egész röviden »Félbeszakító bizottságnak« keresztelni, feltéve, ha felhatalmazást kap, hogy a szónokoknak minden olyan esetben szavukba vágjon, amikor azok ékesszólási hevükben oly könnyedén röppennek el igen vaskos és anyagi természetű tények felett, mintha csak az ezeregyéjszakai varázsszőnyegen szállanának mind szédítőbb — és mind üresebb — magasságokba. Ez a félbeszakító bizottság nemcsak némi változatosságot vitt volna be az ékesszólási gyakorlatok végtelen egyhangúságába, hanem bizonyos drámaiságot is. Például mindjárt az országok közötti normális gazdasági kapcsolatok helyreállítására kiküldött bizottság megválasztásánál félbeszakíthatta volna Jean Lafitte-ot megkérdezvén, hogy nem volna-e egyszerűbb a bizottság kiküldése helyett helyreállítani a normális gazdasági kapcsolatokat a Szovjetunió és csatlósállamai, valamint a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság között, minthogy ez utóbbi már harmadik éve a Szovjetunió kormánya részéről a legszigorúbb vesztegzár alatt tartatik. Ugyanúgy megkérdezhetette volna a félbeszakító bizottság, hogy nem volna-e helyesebb a normális kulturális kapcsolatok helyreállítására kiküldött bizottság helyett felszólítani a Szovjetunió kormányát, hogy távolítsa el azt a párszáz bonyolult műszaki készüléket, melynek egyedüli feladata, hogy megakadályozza a Szovjetunió és csatlósállamainak polgárait a külföldi rádióadások hallgatásában.

Ilja Ehrenburgot például ez a bizottság több ízben, úgyszólván kisebb megszakításokkal állandóan megakasztaná. Nem annyira gondolatai, mint a szavak röptében, mert hiszen szónoki túlzás volna gondolatokról beszélni akkor, amikor a kitűnő publicista a béke megvédéséről szónokol.

»Mely nép kívánná a háború átélt borzalmainak megismétlődését?« — ezt a kérdést veti fel és igen helyesen feleli rá, hogy nincs olyan nép, mely az átélt borzalmak megismétlődését kívánná. Ezek után szorgalmasan idéz egész sor amerikai újságot és politikust, akik arról írnak és beszélnek, hogy az atómbomba micsoda ellenállhatatlan, mindent pusztító fegyver. Ehrenburgnak csak helyeselni lehet, hogy kipellengérezzi azokat az amerikaiakat, akik az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió között fennálló érdekelletéteket háborúval akarják megoldani. Ez mind rendben van, illetőleg rendben volna, ha mindezek után nem következnenek az alábbi, sajnos, túlságosan lendületes mondatok:

»Ha azt mondják nekem, hogy elfogult vagyok, mert csak egyoldalúan vádolok, azt válaszolom: Lehet a mi sajtónkban fogyatékoságokra és hibákra találni. Lehet, hogy egyik vagy másik kritikuskunk felületesen vagy igazságtalanul bírálja meg a Nyugat kulturális életének egyik vagy másik jelenségét, de soha, a Szovjetunió egyetlen politikusa, egyetlen képviselője, egyetlen újságírója, még csak egyetlen pedagógusa sem uszított háborúra az Egyesült Államok vagy bármely ország ellen.« (Aláhúztam én.)

Nyilvánvaló, hogy a félbeszakító bizottságnak, ezen a ponton le kellene rontani a költői hatást egy rövid »megállj« kiáltással. Egyszerűen rendre, illetve a prózai valósághoz kellene utasítania az elragadtatott Ilját. Mi van a Szovjetunió Jugoszláviához intézett bizonyos közismert jegyzékeivel, bizonyos cikkeivel, rádió-emissziókkal stb., stb. J. V. Sztálin, V. M. Molotov, K. J. Vorosilov, M. Bulganin, G. M. Malenkov stb., stb.-től el lehet-e vitatni a dicsőséget, hogy némi kapcsolataik vannak a dicsőséges Szovjetunió kormányának dicsőséges politikusaival? Maga a kitűnő Ilja Ehrenburg vajjon nem tiltakozna-e ellene, ha el akarnák vitatni tőle a dicsőséget, hogy a Szovjetunió kormányának szolgálatában álló kitűnő publicista? És Tihonov, aki olyan csapnivalóan rossz verset írt a Pravdában a varsói békekongresszusról és Fadjejev és Polevoj és még egész hosszú sora a Szovjetunió költőinek nem szereztek-e bokros érdemeket a békésnek éppen nem nevezhető, sőt inkább és egyedül háborúsnak mondható hadjáratban a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság ellen? S vajjon volna-e könnyebb, mint mindezeknek a szovjetpolitikuskoknak, publicistáknak és íróknak a saját szónoklataik és cikkeik könyvtárra menő hosszú sorával bebizonyítani, hogy Ilja Ehrenburg, enyhén szólva, elhanyagolja a keserű prózai valóság legelemibb elemeit?

Hasonlóképpen, ha például történetesen a félbeszakító bizottság tagjai közé beválasztottak volna engemet, igen erélyesen szakítottam volna félbe Ilja Ehrenburgot beszédének épp a befejező részénél, pont akkor, amikor ékesszólásában úgy elragadtatja magát; hogy ellenállhatatlanul emvokonára, Illés prófétára emlékeztet, akit, mint köztudomású, tüzes szekér emel magasra a szomorú földi realitások fölé.

»Hiszek az észben, hiszek a tudásban, aki minden erejét arra fordítja, hogy az embert megmentse a legsúlyosabb betegségektől. Hiszek a költőben, aki szelleme tüzével a föld mukásának és a kötőrőnek éjszakáit felmelegíti. Hiszek a magban a kertész tenyerén és az anya szívében, aki tudja, mit jelent életet adni és életet oltalmazni.«

Nincs jogom kételkedni abban, hogy Ehrenburg mindezekben hisz. Csak higgyen az anya szívében, a magban a kertész tenyerén, az orvosban és a költőben. Mind e felsorolt hiteivel senkinek se árt. Amiben azonban nemcsak kételkedem, hanem amit egyszerűen nem hiszek el Ehrenburgnak, az épp az ő ünnepélyes credo-jának legelső pontja: t. i. az az

állítás, hogy ő hisz az észben. Ez az egész gallimathiasz, mely a pathétikus credo formáját ölti magára, ékesszóló bizonyíték épp amellet, hogy Ilja Ehrenburg nem hisz az észben. Egész ékesszólása amellet bizonyít, hogy semmibeveszi embertársai gondolkodókéességét.

Ehrenburg azonban e tekintetben sem eredeti. A béke híveinek egész varsói kongresszusát legjobban az emberi gondolkodókéességnek ugyan-ez a semmibevevése jellemzi és az, hogy ez a kongresszus, éppúgy, mint Ehrenburg, egy egész sajtósági módszert alkalmazott az emberi itélőkéesség megtévesztésére, helyesebben narkotizálására. Joliot-Curie-től a román Sebestyén mitropolita Őszentségéig, a szovjetorosz Nikoláj mitropolita Őszentségétől a görög Kostasa Partasides vagy éppen maga Ilja Ehrenburg úrig — az egyetlen különbség csak abban van, hogy az egyik szónok, mint például a szovjetorosz Nikoláj mitropolita Őszentsége a gyülekezetet »Kedves békebarátok!«-nak, a másik, például a fentvezett Kostasa Partasides »Igen tisztelt békeharcos urak!«-nak szólítja. (»Gospoda borci za mir«, Pravda 23. XI. 1950.)

Ez azonban minden különbség. A lényegben, a módszerben mind-egyek: szónoklataikban fáradhatatlanul sorakoztatnak fel általános megállapításokat, igen helytállókat arról, hogy a háború gyűlöletet, ember-telen és pusztító s hogy a gyerekek élni akarnak, az ifjak élni és dolgozni, nem pedig ölni s hogy a nők nem akarnak özvegyek lenni, hanem boldog anyák. Hülyének kell lenni ahhoz, hogy valaki csak meg is kísérelje kétségbevonni az ilyen megállapításokat. Az ilyen magától értetődő megállapításokat aztán kivétel nélkül követik az egyes szónokok nemes kívánságai, óhajai, érzelmes kijelentéseik hosszú sora, szentenciák, bölcsességek, credok, fogadkozások. Mindez még nem volna baj. A baj azonban abban van, ami következetesen nem következik, t. i. nem kerül sor a közismert, közönséges és köztudomású tényre, arra, hogy nemcsak az Amerikai Egyesült Államok, hanem a Szovjetunió kormánya is élő népek millióit eszköznek tekinti a maga érdekszférai megszilárdítására, illetőleg kiterjesztésére.

»Nemcsak a háborús propaganda megtiltásáról kell gondoskodni, hanem azoknak az erkölcsi feltételeknek a megteremtéséről is, melyek elengedhetetlenek különböző államok békés egymás mellett élése érdekében.«

Ezt Ilja Ehrenburg mondta s mégis tökéletesen egyetérték vele. Kivánatosnak tartom az erkölcsi feltételek megteremtését, melyek elengedhetetlenek különböző államok békés egymás mellett élése érdekében. S épp ezért megengedhetetlenek, erkölcsileg és politikailag megbélyegzendőnek tartom az emberi intelligenciának olyan mértéktelen alábecsülését, mint amilyent a béke híveinek varsói kongresszusa címen ismert látványos opera jelent. A szovjetorosz Nikoláj mitropolita Őszentsége meglehetősen világosan megmondta a béke hívei kongresszusának nem éppen békés célját éspedig szónoklatának egy rövid kis mondatában:

»Kedves barátok! Milliók, tíz, százmilliók kiáltják ma már hatalmasan és érthetően: Békét! Háborút a béke ellenségei ellen!« (Pravda 1950. nov. 22.)

Vagyis... Őszentsége harcias, Őszentsége fenyegetőzik. Őszentsége némileg a boldogult Ferenc József császár és apostoli király ama bizonyos »Mindent megfontoltam, mindent meggondoltam« kezdetű manifesztumát idézi emlékezetünkbe. Az is a béke ellenségeiről beszélt, akik ellen a béke védelmében lelkes háborúra szólítja fel »hú népeinket«. Háborúra! Őszentsége a mitropolita vagy Ócsalhatatlansága, Jozsip Viszá-

rionovics dönti el, hogy ki a béke ellensége — és akkor éljen a béke, vagy megvédjük a békét kiáltással meg lehet indítani a »felszabadító« szent háborút.

Hát nem! Előre bejelentem, vagyunk, akik bejelentjük, mi nemet mondunk. Ahogy nem hiszek és nem hiszünk Nikoláj mitropolita Őszent-ségének szent voltában, nem hiszünk Jozsip Viszarionovics csalhatatlanságában s nincs okunk hinni, valóban nincs semmi okunk hinni a Szovjetunió dicsőséges kormányának önzetlen emberszeretetében sem. S főleg nem hiszünk a felszabadító szent háborúban, mégha azt is állítja magáról, hogy a békét akarja megvédeni. Csak azoknak a békebarátoknak hiszem el, hogy a béke barátai, akik nemcsak az Amerikai Egyesült Államoktól, de éppúgy a Szovjetunió kormányától is elvitatják a háborús támadáshoz való jogot.

Ha tehát Klement Gottwald, a csehszlovák kommunista párt központi vezetőségének ülésén kinyilvánítja, hogy a »Tito klikk Európa új háborús tüzfészke« s hozzáteszi, hogy »harcolni kell s harcolni fogunk a békéért« (Népszava, 1951. febr. 2.) — akkor az embernek kérdeznie kell, vajjon Klement Gottwald, a nagy Sztálinnak jelenlegi legnagyobb csehszlovák tanítványa, ugyanakkor nem tanítványa-e a szovjetorosz theológia és békeharc kitűnő mesterének, a szovjetorosz Nikoláj mitropolita Őszent-ségének is?

»Kinek lénye betölt minden teret
Ég s föld között: minket Sztálin vezet —
Drága Sztálin, tudásod, szellemed
Mindannyiunknak kincse már minálunk.«

Ímígyen énekel Szulejmán Sztalszkij az életjáró forradalmi szovjet-költészet lírikusa és hogy e költői remekmű a magyar nép számára is hozzáférhetővé váljon, a Népszava 1951. márc. 1-i számában a szovjet-kultúra e kincsét Zelk Zoltán átültette a magyarok nyelvére. Nem szállok vitába Szulejmán Sztalszkijjal. Bár némi költői túlzás, hogy Sztálin lénye »betölt minden teret ég és föld között«. Ami azonban biztos: a varsói békebarátok kongresszusának igazán nagy termék valóban »betöltötte«. Szulejmán kollega lelkesedik a szellemért, amit ez a sztálini lény jelent. Ez neki joga, sőt lévén a Sztálini Szovjetunió alattvalója, alattvalói kötelessége is. Vannak azonban még mindig emberek, akik még nem alattvalók s el vannak szánva, hogy nem is lesznek senki alattvalói, még a szeretett és bölcs Sztálinéi sem. Ezek közül való e sorok írója és az ő hazája is.

Sztálin legjobb magyar tanítványa, Rákosi Mátyás, úgy is, mint jelenlegi legjobb magyar tanítvány, úgy is, mint békeharcos s úgy is, mint a Magyar Dolgozók Pártjának bölcs főtákará, e párt II. kongresszusán (Népszava 1951. febr. 27.) a nemzetközi helyzetről szóló beszámolóját azzal fejezi be, hogy egy tanítványtársának, Malenkovnak a szavait idézi:

»Ha az imperialisták harmadik világháborút robbantanak ki, az már nem egyes kapitalista államok, hanem az egész világkapitalizmus sírja lesz« (Nagy taps).

Íme kijelentem: én nem tapsolok a Rákosi illetve a Malenkov nyugtorta perspektívának. Az a szocializmus, amit ők a harmadik világháború eredményeként ígérnek, illetve festenek a falra, válják egészségükre, tartásuk meg maguknak. Rákosi, illetve Nikoláj mitropolita, illetve Malenkov, illetve Visinszki, azaz Sztálin, azt mondják magukról, hogy ők a béke harcosai.

»A világ semmiféle »élenjáró nemzeté«, ma nem állíthatja magáról, hogy szuronyai hegyén a szabadságot és a haladást hozza, még abban a mértékben sem, amennyire ezt magáról egykor Napoleon állította. A jelen korban minden támadó háború, bárki is kezdi el, erőszaktételt jelent az emberi haladás ügyén, szocialista-ellenes. Egyetlen ilyen háború se lehet a jelen korban igazságos, felszabadító, progresszív.«

Kár, nagy kár, hogy ezek a szavak, sajnos, nem a béke híveinek var-sói kongresszusán hangzottak el.

Kár, nagy kár, hogy ezeket a szavakat, sajnós, nem »békeharcos úr« és nem »aláíró« vagy »aláírást gyűjtő«, hanem csak a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság külügyminisztere, Edvard Kardelj mondotta.

S ha rossznéven veszik is Rákosi, Malenkov, Nikoláj mitrópolita, Visinszki, sőt maga a bölcs és szeretett Joszip Viszárionovics Sztálin s velük együtt élenjáró költőtársam, Szulejmán is, mégis meggyőződésem, hogy a világ minden népe, még a Szovjetunói népe is inkább a Jugoszláv Népköztársaság külügyminiszterének, mint Rákosi-Malenkovnak a nyilatkozatát írná alá. Egyszerűen azért, mivelhogy a népek valóban a békét akarják és nem azt a rabságot és gyalázatot, amit a megszálló hadsereg szuronyain, tankjain és börtönein épülő »szocializmus« jelent.

Konyovics Milán: Tájkép (olaj)